

ומשנינן: לא קשיא.

הא דקתני "שלשה בחיטין וארבעה בשעורין", איירי בתבואה **הסיכתא** [שבלים דקות וגרועות].

הא דקתני "בחיטין שנים ובשעורין שלשה", איירי בתבואה **מעלייתא** [משובחת]. שהקמח היוצא משני קבין חיטין יפים, שקול כנגד היוצא משלשה קבין חיטין גרועים.

אמר רב פפא: שמע מינה, גריעין חיטין הסיכתא מחיטי מעלייתא, טפי מדגריעין שערי הסיכתא משערי מעלייתא! הפער בין חיטין גרועין ליפין, גדול מהפער שבין שעורים גרועין ליפין.

דאילו התם בחיטין, ההפרש ביניהם הוא תילתא. שהקמח היוצא מהחיטים הגרועין קטן בשליש מהכמות היוצאת מהחיטים הגרועין.

ואילו הכא בשעורים, ההפרש הוא רק בריבעא. שהקמח היוצא מהשעורים הגרועין קטן רק ברביע מהכמות היוצאת מהשעורים הגרועין.

ונפקא מינה, לענין מקח וממכר.

אמר רב: קבא של מלוגנאה [שם מקום] הוא שיעור העיסה המותרת בלישה לפיסחא! אבל ביותר מכך, אי אפשר לשומרה מחימוץ.

וכן הוא שיעור העיסה לחיוב חלה.

גרס לה] — חייבין בחלה. דהיינו, חמשה לוגין של ציפורי. שהלוג הוא רביע הקב.

שיעור העיסה החייבת בחלה הוא כשיעור העיסה שהיתה לבני ישראל במדבר. וכדברי הכתוב "ראשית עריסותיכם".

עיסת המדבר היא שיעור המן שירד לכל אחד מדי יום, והוא עומר לגולגולת.

העומר, עשירית האיפה הוא.

באיפה יש שלש סאין.

בסאה יש ששה קבין.

בקב יש ארבעה לוגים.

בלוג יש ששה ביצים.

נמצא שיש באיפה שמונה עשר קבים, שהם שבעים ושניים לוגים.

וכיון שהעומר הוא עשירית האיפה, יש לנו לחלק את שבעים ושנים הלוגים לעשר, שהם: שבעה לוגין, ועוד ביצה וחומש.

וכך הוא החשבון: עשירית משבעים לוגים הם שבעה לוגין.

נשאר לנו שני לוגין, שהם שתיים עשרה ביצים, לפי שהלוג הוא שש ביצים.

ועשירית משתיים עשרה ביצים, היא ביצה וחומש [12: 10=1.2].

נמצא דיש בעשירית האיפה שבעה לוגין, ועוד ביצה וחומש.

עצמן, ונהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא
 [נהגו לאפות מצות לפסח בשיעור קטן של
 שלשה לוגין בלבד בכל פעם], כדי לשומרה
 מן החימוץ.

אמר ליה אביי: מאי דעתיך? למה לדעתך
 יש לעשות כן? **לחומרא בעלמא.** שהרי מן
 הדין אין לחוש לחימוץ אף בשיעור גדול
 מזה.

אין נכון לעשות כן.

דהא חומרא דאתי לידי קולא הוא. משום
 דעל ידי שהן לשות פחות משיעור חמשת
 רבעים קמת, קא מפקע לה לעיסה מחיוב
 חלה.

אמר ליה: אף כשהן לשות עיסה פחות
 משיעור החיוב הן מפרישות חלה, **דעבדן
 כרבי אליעזר.**

דתנן: רבי אליעזר אומר: הרודה את
 הלחמים מהתנור, ונותן אותן לסל, אם יש
 בכולן יחד חמשת רבעים — **הסל מצרפן
 לשיעור חיוב חלה.**

ואף שבשעת הלישה לא נתחייבו, שהרי
 נילושו כל אחד בנפרד, ואין בכל אחד לבדו
 כשיעור, הם מתחייבים בשעה שמצטרפים
 ביחד בסל.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי
אליעזר.

וכן נוהגות הנשים בפסח. לשות מעט מעט,
 ואחר כך מצרפות את כל המצות בסל. ועל
 ידי כך הן מתחייבות בחלה.

אמר ליה אביי: והא איתמר עלה דרבי
 אליעזר:

אלא ששיעור זה נאמר בלוגים מדבריים.
 שהיא המדה שהיתה נוהגת בהיות בני
 ישראל במדבר. אבל בירושלים הוסיפו על
 המדות שתות [ששית]. וכל שש מדות
 מדבריות הפכו לחמש מדות ירושלמיות
 [דהיינו שתות מלבר. שהיא חמישית מלגון].

נמצא ששיעור שבעה לוגין מדבריים וביצה
 וחומש, נעשה לששה לוגים ירושלמים.
 שהרי ששה לוגים מהם נעשו חמשה. והלוג
 הנוסף עם הביצה וחומש נעשה ללוג אחד
 בלבד.

לפי שהלוג הוא ששה ביצים. נמצא שלוג
 מדברי הוא חמישה ביצים ירושלמיות.
 ומהנותר, שהוא ביצה מדברית וחומש,
 נעשה ביצה ירושלמית אחת.

הרי, שבשבעה לוגין מדבריים וביצה וחומש,
 יש ששה לוגים ירושלמים בדיוק.

ובציפורי הוסיפו על המדות הירושלמיות
 עוד שתות.

וכל שש מדות ירושלמיות הפכו לחמש
 מדות ציפוריות.

נמצא, כי ששה לוגים ירושלמיים נהפכו
 לחמש לוגים ציפוריים. דהיינו קב [שיש בו
 ארבעה לוגים] ורביע הקב. וזהו שיעור
 העיסה החייבת בחלה.

וקשיא לרב שאמר שיעור חיוב חלה הוא
 "קבא מלוגנאה".

ומשנינן: **כבי קאמר רב:** קבא מלוגנאה נמי
 — **אהאי שיעורא קאי!** מדת הקב במקום
 ההוא, היא כגודל קב ורביע של ציפורי.

אמר רב יוסף: הני נשי[ם] דידן, החמירו על

מתניתין:

רבן גמליאל אומר: שלש נשים לשות כאחת מצות לפסח.

יכולות הן ללוש בעת ובעונה אחת, כל אחת כמות שיש בה כדי למלאות את התנור, ויהיו **אופות בתנור בזו אחר זו**, ואין חוששין שמא בינתיים יחמיץ הבצק.

ואפילו שהשניה צריכה להמתין עם בציקה עד שתאפה הראשונה, והשלישית צריכה להמתין עד שיאפו שתי חברותיה. כי אין העיסה מחמצת במשך זמן של שתי האפיות.

וחכמים אומרים: לא יתחילו שלשתן ללוש בבת אחת, לפי שאם תצטרכנה להמתין מגמר הלישה ועד האפיה, עלול הבצק להחמיץ.

אלא, יהיו **שלש הנשים עוסקות בבצק כאחת**, כל אחת בשלב אחר של עשייתו.

שתהיה **האחת לשה**.

ואחת, השניה, שהתחילה לפניה וכבר לשה, תהיה עתה **עורכת** את הבצק [טחה את פניו עם מים].

ואחת, השלישית, שהתחילה ללוש לפני שתיהן, וגם ערכה כבר את הבצק, תהיה **אופה** באותה שעה.

ועד שתגמור השניה לערוך, תגמור השלישית לאפות. ואז תוכל השניה לאפות מיד. ובאותו זמן תערוך הראשונה. וכשתגמור את העריכה, שוב יתפנה התנור, ותאפה מיד.

ונמצא שאינן צריכות להמתין כלום.

אמר **רבי יהושע בן לוי: לא שנו שהסל מצרפן, אלא בככרות של כבל**. שלפי שהן רחבות ועגולות, הרי הן **נושכות** זו מזו [נדבקות זו לזו] בתנור, ונחשבות לככר אחד. ומשום כן, מועיל צירופן בסל.

אבל כעכין שהם צרים וארוכים, ואינם נושכים בתנור זה בזה, הסל **לא** מצרפן.

אמר ליה רבי יוסף: לא קיימא לן הכי.

דחא כבר **איתמר עלה: אמר רבי חנינא: אפילו כעכין**, הסל מצרפן.

בעי רבי ירמיה: ככרות שהונחו בטבלא שאין לה לבזבזין [מסגרת] סביב — מהו שיצטרפו לחלה?

וצדדי הספק הם:

האם דוקא צירוף של **תוך כלי בעינן**, ואין מצרף אלא סל שיש לו דפנות ותוך, **וחא ליכא תוך** לטבלא זו.

או **דלמא**, צירוף של **אזיר כלי בעינן**. וכל הככרות הנמצאות באזיר שמעל הכלי, נחשבות כמצויות בו, ומצטרפות. **וחא אזיר איכא** אף לטבלא זו.

ומסקינן: **תיקו!**

תניא: רבי אליעזר אומר: הסל מצרפן לככרות להתחייב בחלה.

רבי יהושע אומר: אף התנור מצרפן. וגם אם לא צירפן בסל, מצטרפות על ידי ששהו יחד בתנור.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: ככרות של כבל שנושכות זו מזו בתנור, מצטרפות! משום שדבוקות זו לזו.

מקטפת תחתיה. וכו' בזמן, השלישית מתחילה בעסק הבצק, ולשה.

וכשאותה שאופה ראשונה גמרה לאפות, הרי היא מתחילה לעסוק בבצק אחר, ולשה אותו. וכו' בזמן, חבירתה השניה שעד עתה היתה מקטפת, אופה תחתיה. והשלישית מקטפת תחת השניה באותו הזמן.

וכך חוזרת הלילה על עצמה [”חלילה” מלשון מחול, סביב סביב] עד שיגמרו את כל אפיתן. כשהשלישית אופה, השניה מתחילה ללוש, והראשונה מתחילה לקטף. וכן הלאה. נמצא שאף לרגע אין אחת מהן מפסיקה מעסק הבצק.

וכל זמן שהן עוסקות בבצק — אינו בא לידי חימוץ.

שנינו במתניתין: רבי עקיבא אומר: לא כל הנשים שוות. וכו'.

תניא: אמר רבי עקיבא: דנתי לפני רבן גמליאל שהיה שונה כלל, שבכל ענין לשות כאחת, וממתינה האחת עד לגמר אפית השניה, ואפילו ממתנה לגמר שתי אפיות: ילמדנו רבינו! במה אמרת את הכלל: שלש נשים לשות כאחת?

האם דוקא בנשים זריזות, השומרות היטב מחימוץ אף כשהבצק שווה זמן מרובה.

או אפילו בנשים שאינן זריזות.

האם אף בעצים לחים, שנמשכת האפיה בהם זמן מרובה התירו זאת?

או דוקא בעצים יבשים, שבוערים מהר, ואפיתם נגמרת בזמן מועט, שאין בו כדי

רבי עקיבא אומר: אין נראים דברי רבן גמליאל, במה שקבע כלל, ואמר שעד משך זמן של אפית שלש נשים אין העיסה מחמצת.

כי לא כל הנשים שוות. שיש מהן יותר זריזות לשמור מחימוץ, ויש זריזות פחות.

ולא כל העצים שוים. שיש עצים שהיסקם חם יותר ואפיתם מהירה, ויש שאפיתם איטית.

ולא כל התנורים שווין. יש חמים יותר, ויש חמים פחות. וכיון שזמן אפית שלש נשים אינו קבוע, אי אפשר לקבוע כלל על פיו.

לפיכך, נראים דברי חכמים. ולא תתחלנה ללוש בבת אחת.

ועוד אמרו:

זה הכלל: אם האשה רואה כי הבצק שבידה תפח [רוצה לתפוח] — תלטוש [תטבול] ידיה בצונן, ותקטף [תטפח] במים הצוננים על הבצק, שעל ידי כך יצטנן, ולא יחמיץ.

גמרא:

שנינו במשנתנו: וחכמים אומרים: שלש נשים עוסקות בבצק כאחת. אחת לשה, ואחת עורכת, ואחת אופה.

תנו רבנן: זאת שלשה ראשונה, כשגמרה ללוש היא כבר מקטפת [עורכת] את הבצק, וחבירתה השניה לשה תחתיה באותו הזמן.

וכשהראשונה המקטפת גמרה לקטף, הרי היא אופה. ובאותו הזמן, חבירתה השניה

שיחמיץ הבצק שביד הנשים האחרות.

האם דוקא בתנור חם התירו לשלש נשים ללוש יחד, לפי שאפייתו מהירה, ולא יצטרכו להמתין הרבה.

או אף בתנור צונן, שמשך זמן האפיה בו הוא מרובה.

אמר לי: אין לך אלא מה ששנו חכמים! שלא חילקו חכמים במדותיהם אלא לעולם הן לשות כאחת, ובזמן שאחת אופה ימתינו האחרות.

זה הכלל: אם תפח הבצק והוא קרוב להחמיץ, תלטוש האשה את ידיה בצונן, ותטפח בהם את הבצק, כדי שיצטנן שלא יחמיץ.

מתניתין:

בצק שלא החמיץ כל צרכו קרוי "שיאור". ודינו כחמץ נוקשה, ששינינו בו בריש פירקין שעוברים עליו רק בלאו, רש"י בגמ' מפרש שאפילו בלאו אינו ופטור ממלקות ואין עונשו כרת.

[ואין זה "שאור" האמור בתורה, שהוא דבר העשוי לחמץ בו עיסות אחרות. והייבים על אכילתו כרת, מגזירת הכתוב, אף על פי שאינו ראוי לאכילה].

ועיין לעיל בדף מג א בהקדמה ביאור ענין שיאור.

שיאור בפסח — ישרף. לפי שאסור בהנאה ואכילה.

אבל האוכלו פטור.

וה"פידוק", שהוא חמץ גמור, ישרף.

והאוכלו אף חייב כרת!

איזהו "שיאור" שהאוכלו פטור?

משנוצרו בבצק סדקים דקים, אחד מכאן ואחד מכאן, כצורת קרני חגבים — זהו הסימן להתחלת החימוץ.

ואיזהו "פידוק"? — שנסדק בסדקים הרבה עד שנתערבו הסדקין שבו זה בזה. שזהו סימן לכך שכבר החמיץ לגמרי, דברי רבי יהודה.

וחכמים [היינו רבי מאיר] אומרים: בין בצק זה שנתערבו סדקיו, ובין בצק זה שנסדק כקרני חגבים, שניהם חמץ גמור הם. והאוכלו חייב כרת.

אלא איזהו "שיאור" שאינו חמץ גמור?

כל בצק שעדיין לא נסדק כלל, אלא שהכסיפו פניו. והגוון שלו, הוא כגוון החיזור של פני אדם שעמדו שערותיו מתוך פחד ורתת.

גמרא:

תנו רבנן: איזהו "שיאור"? — כל בצק שהכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו.

ואיזהו "פידוק"? — כל בצק שנוצרו בו סדקים כצורת קרני חגבים — דברי רבי מאיר.

וחכמים [היינו רבי יהודה] אומרים: איזהו "שיאור"? — כשנסדק כקרני חגבים.

ואיזהו "פידוק"? — כל שנתערבו סדקין זה

בזה.

אפשר לבער בו את החמץ כמצותו —
מבערין את הכל חולין ותרומה מלפני
השבת, חוץ ממה שהוא צריך לסעודות
השבת, דברי רבי מאיר.

ובין זה השיאור ובין זה הסידוק, האוכלו
חייב כרת.

והוינן בה: האיך אמרו חכמים [דהיינו רבי
יהודה, שהוא בר פלוגתא של רבי מאיר
בענין שיאור] שאף השיאור בכרת?

וחכמים אומרים: יבערנו בשבת בזמנו,
שהוא בשעה שישית של ערב פסח, ואין
צריך לבערו קודם השבת, שהרי אפשר
שימצאו לו אוכלין עד זמן איסורו.

והאנן תנן: שיאור ישרף, והאוכלו לשיאור
שנהיו בו סדקים כקרני חגבים פטור מכרת,
ואינו אפילו בלאו — דברי רבי יהודה. ואיך
אומר רבי יהודה בברייתא
שהאוכל משיאור [של סדקים כקרני חגבים]
חייב כרת?

רבי אליעזר בר צדוק אומר: חמץ של
תרומה יבער מלפני השבת, לפי שאין
אוכליה מרובים. שהרי אינה מותרת אלא
לכהנים. ואף אסור להאכילה לבהמת זרים,
אלא לבהמת כהנים בלבד.

ומשונינן: אימא, סיפא של הברייתא אינה
דברי חכמים אלא דברי רבי מאיר.

אבל חולין מבערן בשבת בזמנן, שיכול
למצוא להם הרבה אנשים שיאכלום.

והכי קאמר: לרבי מאיר, בין בצק זה שהוא
כקרני חגבים ובין בצק זה שנתערבו סדקיו,
שניהם חמץ גמור הם, ולכן, האוכלו חייב
כרת.

גמרא:

ומביאה הגמרא ראייה ממעשה, שהלכה
למעשה כחכמים שאין צורך לבער לפני
השבת אלא אפשר לבער בשבת עצמה על
ידי אכילת החמץ.⁽¹⁾

ואין שיאור לפי רבי מאיר אלא בצק
שהכסיפו פניו אבל אין בו כלל סדקים.

אמר רבא: מאי טעמא דרבי מאיר, שאפילו
בסדקים דקים הוא נחשב חמץ גמור? —

תניא: רבי אליעזר בר צדוק אומר: פעם
אחת שבת אבא ביבנה. וחל ארבעה עשר
בניסן להיות בשבת. ובא זונין, שהיה
ממונה של רבן גמליאל, ואמר: הגיע עת
לבער את החמץ!

משום שאין לך כל סדק וסדק מלמעלה, שאין
לו כמה סדקים מלמטה. ואף שעל פניו אין
נראים בו אלא סדקים דקים כקרני חגבים,
בתוכו כבר נתערבו הסדקים זה בזה.

מתניתין: מט-א

ואלכתי אחר אבא, וביערנו את החמץ.

ארבעה עשר בניסן שחל להיות בשבת, שאי

ובמנחת ביכורים על התוספתא פרק ג ביאר
שהביעור היה באכילה.

1. עיין בר"ן בסוף פרק ראשון שכתב שהלכה
שמבערים בשבת מכה המעשה שבברייתא זו.